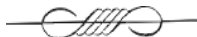

MIKLÓS PÉTER

Az 1956-os magyar forradalom és a Szentszék

1956-ban a magyar katolikus egyház nehéz helyzetben volt. Az egyházi iskolák nem működtek szabadon, a szerzetesrendeket főszlatták és a papság az 1950-ben az állammal kötött szerződés keretei közt volt kénytelen működni. A magyar egyház feje, Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek házi őrizetben volt, s a püspöki kar elnöke – Grósz József kalocsai érsek – is csak ebben az évben szabadult a börtönből. Mindkettejüket koncepciók perben hurcolták meg és ítélték el. Diplomáciai kapcsolat a magyar állam és az Apostoli Szentszék között 1945. április 4. óta nem volt, amikor is a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke, Vjacseszlav M. Vorosilov marsall parancsára kiutasították az országból Angelo Rotta címzetes thébai érseket, az 1930 óta hivatalban lévő budapesti apostoli nunciust.¹

XII. Pius pápa (Eugenio Pacelli, 1939–1958) 1956. június 29-én adta ki a *Du mae-venti animo* kezdetű apostoli levelét, amelyben Mindszentyt és a kelet-európai kommunista börtönökben sýnylódó püspököket és papokat a szenvedés elviselésére buzdította. A nándorfehérvári diadal ötszázadik évfordulójára kiadott dokumentumban a pápa emlékeztetett rá, hogy a kis kelet-európai népek összefogása a legnehezebb időkben is meg tudta fékezni a pogány török támadást. Az egyházfő ezt a fél évezreddel korábbi történelmi eseményt állította követendő mintaként a régióban élő katolikus híveknek a szenvedés türelmes megélésére, a kommunizmus elleni harcra és összefogásra.²

Október 28-án – néhány nappal a forradalom kitörése után – *Luctuosissimi eventus* kezdetű enciklikájában a pápa támogatásáról biztosította a szabadságért harcoló magyar népet

Háttér

Mindszenty és Pálinkás

Az 1948 végén letartóztatott és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt Mindszenty

Józsefet 1956-ban az ÁVO-s alakulatok a felsőpetényi kastélyban őrizték. 1956. október 30-án – a kialakult helyzetre való tekintettel – a rétsági páncélos ezredtől kértek segítséget a bizalmas feladat ellátásához. Pálinkás (Pallavicini) Antal még aznap a laktanyába vitette az érseket, majd másnap Budapestre, ahol erről Tildy Zoltán államminiszternek jelentést tett. Cselekedetéért 1957-ben letartóztatták, másodfokon halálra ítélték és kivégezték. A rehabilitálást követően 1990-ben posztumusz előléptették, és emlékére egy évvel később kopjafát állítottak a helyőrségben.

és ügyükért való imára szólította föl a világ katolikusait. A katolikus egyházfő kijelentette, hogy gyászos események történnek Kelet-Európában, különösen a magyarországi rettenetes mészárlás döbentette meg. Aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a magyar állampolgárok korlátozva vannak emberi méltóságukban, polgári jogaikban valamint egyéni és nemzeti önrendelkezésükben. A Szentatya úgy vélte, hogy a népek megháborított rendjét sem fegyveres erőszakkal, sem előre kiagyalt hazugságokkal nem lehet helyrehozni. Szerinte ezekkel az eszközökkel csak a polgári és keresztényi lelkiismeretet s az egyház szabadságát lehet megbékélyözni, amely azonban nem eredményezhet hosszú távon fönntartható struktúrát. Körlevelében nagyrabecsüléséről biztosította a „nemes és hívő keresztény” magyar népet, amelynek vallásosságát az ateista kommunizmus minden eszközzel igyekezett kiirtani.³

XII. Pius az enciklikában örömteli emlékként idézte föl 1938. májusi magyarországi látogatását, amikor mint XI. Pius (Achille Ratti, 1922–1939) képviselője, pápai legátusként részt vett a budapesti Eucharisztikus Világkongresszuson és több százezer magyar katolikus előtt mutatott be szentmisét. Levelében minden keresztényt a „nagy fájdmaktól gyötört” és vérét ontó magyar népért mondott imára szólított föl. Kijelentette, hogy a magyar és a többi szovjet uralom alatt álló kelet-európai nemzet vallási és polgári jogaitól megfosztva volt kénytelen létezni, 1956-ban azonban páratlan lehetőség kínálkozik számukra, hogy igazságosságban, rendben és boldogságban építhessék újjá államukat – vélte a pápa. A dokumentum utolsó soraiban Róma püspöke apostoli áldását küldte minden kereszténynek, különösen a sanyarú körülmények között élő magyaroknak és azon kelet-európai főpapoknak, akik börtönben, házi őrizetben vagy száműzetésben vannak.

Október 29-én Virág Ferenc pápai trónálló, pécsi püspök pásztorlevelet intézett papjaihoz és híveihez, amelyben részletezte a Rákosi-diktatúra korlátozó és elnyomó egyházpolitikáját, s megfogalmazta a magyar katolikus egyház követeléseit. A főpap elsősorban a lelkipásztori, az oktatási és a civil egyesületi életben való szabad egyházi megjelenést tartotta fontosnak, valamint követelte a katolicizmus teljes szabadságát és az állami hatóságoktól – az 1951-ben megszervezett és a felekezeteket minden területen kontroll alatt tartó Állami Egyházügyi Hivaltaltól – független egyházi kormányzatot. Igényelte, hogy a magyar egyház szabadon érintkezessen a katolikus egyház fejével, a pápával. Virág püspök azonban *expressis verbis* nem fogalmazta meg, hogy a Magyar Népköztársaság vegye föl – pontosabban állítsa helyre – a diplomáciai kapcsolatot a Vatikánnal, a pápai hatalom temporális jellegét reprezentáló nemzetközileg elismert független állammal.⁴

Október 31-én a pápa táviratot küldött – a felsőpetényi házi őrizetéből egy nappal korábban kiszabadított és Budapestre visszatért – Mindszenty József bíborosnak. XII. Pius szimpátiájáról és együttérzéséről biztosította az „igen kedves magyar nemzetet”, amelynek azt kívánta, hogy „virágozzon és tündököljön” hűsége az egyházhoz és az Apostoli Szent-székhöz. Táviratában az egyházfő apostoli áldását adta Mindszentyre, akit biztosított róla, hogy imáival és aggodalmával mindig mögötte állt, valamint könyörgést fogalmazott meg a harcokban elesettek örök lelki nyugalmaért és üdvösségéért.⁵

Az egyetemes katolikus egyház vezetője november 1-jei *Laetamur admodum* kezdetű körlevelében a magyar és a lengyel nemzet szabadságharcát értékelte, a szuezi válságban pedig az új világháború lehetőségét látta. XII. Pius úgy vélte, hogy Magyarország és Lengyelország népeire „az igazságosságra alapuló béke hajnala” virradt, amely eredményeként helyesebb alapelvek és jobb törvények szerint szerveződő szabad államok jöhetnek létre. Örömmel adta híriül, hogy a magyar és a lengyel katolikus egyház első számú vezetői – Mindszenty József

esztergomi érsek és Stefan Wyszynsky gnieźnoi és varsói érsek – szabadlábban vannak és tevékenyen, teljes egyházi tekintélyükkel vesznek részt országuk politikai- és közéletében.⁶

A Szentatya a szovjet intervenció után – november 5-én – *Datus nuperrimus* kezdetű levelében elítélte az orosz beavatkozást és a világ nagyhatalmait is erre buzdította. Kifejtette, hogy szomorúsággal töltik el a magyarországi hírek, különösen az, hogy a magyar városokban és falvakban olyan polgárok vére ömlik, akik igazi szabadságot követelnek. A pápa elítélte azokat – utalva a Kádár János vezette Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tagjaira, fegyvereseire és híveire –, akik az ország belső rendjét fölforgatják és idegen fegyvereket segítségül hívva erőszakkal rá a magyar nemzetre a szolgaságot.

XII. Pius elfogadhatatlannak minősítette a vérontást. Ugyanakkor rámutatott, hogy a hívő keresztények csak olyan társadalmi berendezkedéssel és államrenddel működhetnek együtt, amely „a békén, az igazságosságon, a szabadságon és a szereteten” alapul. A pápa kijelentette: imádkozik Krisztushoz, hogy minden jogtalanságot és erőszakot fékezzen meg, az ellenséges vagy egymással szemben álló népek pedig békés és szelíd eszközökkel jussanak egyezsége. A katolikus egyházfő történelmi tanulásként fogalmazta meg, hogy Isten az erőszakos politikai vezetőket és nemzeteket – még a végítélet előtt – már életükben megbünteti. Végezetül a pápa apostoli áldást küldte „a magyarok drága nemzetének”.⁷

Többek között a pápai körlevél eredményeként több európai és amerikai országban demonstrációkat szerveztek (katolikusok és nem katolikusok egyaránt) az Szovjetunió és Kádár-kormány ellen 1956 végén. Így például Giovanni Battista Montini milánói érsek – a későbbi VI. Pál pápa – székvárosában éjjeli fáklyás körmenten jelképesen a vállára vette a szenvedő Magyarország keresztjét – a katolicizmus és az olasz nemzet szolidaritását és együttérzését ezzel fejezve ki. Francis J. Spellman New York-i érsek hívására kétszázezer hívő sereglett össze és könyörgött a magyar szabadságharc áldozataiért. A manilai Eucharisztikus Világkongresszuson a pápai legátus elítélte a szovjetek magyarországi beavatkozását és a forradalom kegyetlen és embertelen leverését. 1956. november 4-én az Egyesült Államok kormánya nevében Dwight D. Eisenhower elnök menedékjogot adott az Edward T. Wailes követ vezette budapesti nagykövetségére menekülő Mindszenty Józsefnek.⁸ A Kádár-korszak első éveiben a Vatikán nem ismerte el sem a kormányt, sem a kommunistabarát magyar békepapok mozgalmát. Az első tárgyalások Magyarország és a Szentszék között 1963-64-ben kezdődtek – de a diplomáciai kapcsolat fölvétele nélkül.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy XII. Pius pápa és az általa vezetett centralizált, nemzetközi szervezetszerű katolikus egyház tevékenysége világszerte megismertette – legalábbis a hívő katolikusokkal – az 1956-os magyar forradalom és az azt követő erőszakos szovjet katonai intervenció problémáját. A híresen konzervatív és kommunistaelenes XII. Pius véleménynyilvánítása – kétségtelen morális súlya ellenére – nem vezetett kézzel fogható eredményhez az 1956-os magyar szabadságharc történetében, a nemzetközi nagyhatalmi politika ugyanis nem volt érdekelt a magyar állam szovjet befolyástól való megszabadításában.

JEGYZETEK

¹ SALACZ GÁBOR: *A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje. (1948–1964)*. München, 1988. 126–170.; SZÁNTÓ KONRÁD: *Az 1956-os forradalom és a katolikus egyház*. Budapest, 1993.

22–198.; ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *Magyarország és a Szentsek kapcsolatának 1000 éve*. Budapest, 1996. 255–292. [A korszakra vonatkozó fejezetet Gergely Jenő írta.]; ISTVÁN ZOMBORI (a cura di): *Le relazioni diplomatiche tra l'Ungheria e la Santa Sede 1920–2000*. 15–111.

² *Acta Apostolicae Sedis*, 1956. 549–554. – Magyarul: Salacz Gábor: i. m. 132–147.

³ *Acta Apostolicae Sedis*, 1956. 741–744.

⁴ Salacz Gábor: i. m. 143–144.

⁵ *Acta Apostolicae Sedis*, 1956. 761.

⁶ *Acta Apostolicae Sedis*, 1956. 745–748.

⁷ *Acta Apostolicae Sedis*, 1956. 748–749.

⁸ MINDSZENTY JÓZSEF: *Emlékirataim*. Vaduz, 1988. 435–446.

MOLNÁR GÁBOR

'56-os magyarok Latin-Amerikában

„Magyarországon 1956. október 23-án feltörték az indulatok az orosz megszállók ellen.

E napon zászlót bontott a kereszténység legszebb forradalma az ateista embertelen rendszer ellen. A szabadságot véresen leverik. Budapest újból romokban hever. A világ fel van háborodva, de a magyar szabadságért nem tesz semmit. Ismét százazrekre rúg azoknak a magyaroknak a száma, akik félve a bosszútól, nyugatra menekülnek.” (Piller, 1998) A különböző országok és kontinensek között, Latin-Amerika megint a magyar kivándorlók „célterületévé” vált.

Magyarok Latin-Amerikában 1956 előtt

Latin-Amerikában több százezer magyar fordult meg az elmúlt 500 évben. Vannak, akik örökre letelepedtek ott és új életet kezdtek. Egyesek az évszázadok viharaiiban beolvadtak a helyi kultúrákba, mások büszkén megtartották, nyelvüket, szokásaikat – egyszóval magyarságukat. Ebben a hosszú történetben – a magyarok latin-amerikai történetében – az első magyarok valószínűleg azok a pálosok voltak, akiket Katolikus Izabella kért az Új Világ missziójára (Miklósi, 1936). Néhány évvel később, az 1530-as években, Hernán Cortéz seregében szolgáló magyar zsoldosokról vannak feljegyzések, de sok esetben nehéz megállapítani az adatok hitelességét, hiszen a nehezen kiejthető magyar neveket „spanyolosították”, ami félreértések forrásává vált. Majd jezsuiták és más szerzetesrendek misszionáriusai érkeztek az Új Világba.¹ De volt hírhedt, vagy a korában romantikusnak számító magyar betyár és prostituált is, aki Dél-Amerika történelmébe beírta a nevét (Torbágyi, 2004). De az első tömeges magyar kivándorlás csak 1820-1830-ban érte el Latin-Amerikát, de ezek a betelepülők még nem alkottak telepeket, hanem szórványban éltek. Az 1800-as évek végén érkezett a második nagy migrációs hullám (1890-től), majd a harmadik az I. világháború után, Trianon hatására